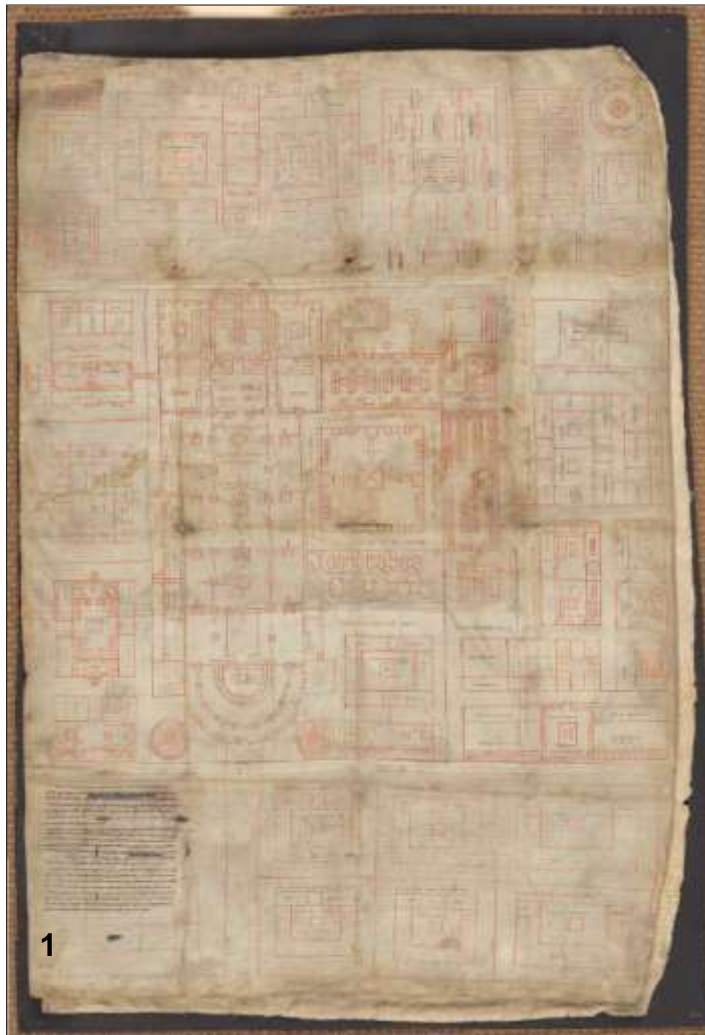

Dvourozměrná meditace

Výkres půdorysu kláštera pocházející z 9. století je klenotem klášterní knihovny švýcarského benediktinského kláštera St. Gallen. Dokument, na jehož rubu je pozdější

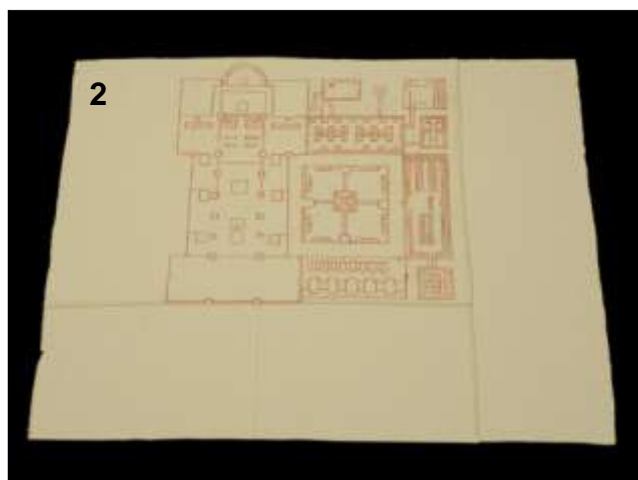
opis Života sv. Martina, nese označení Codex Sangallensis 1092 a představuje nejstarší dochovanou a výjimečnou vizualizaci stavebního komplexu středověku. Pro nás techniky výkres, nazývaný zainteresanými historiky pouze Plán, představuje z hlediska vývoje technického kreslení mlhavý styčný bod mezi technickým zobrazováním starověku a vrcholného středověku. Od dalších podobných památek jej dělí staletí.

Právě mniši z řádu sv. Benedikta byli těmi, kdo v raném středověku znovu oživilí stavitelské umění. S pádem Západořímské říše v roce 476 nastal rozklad antické kultury. Staré znalosti geometrie, věd a umění upadaly v zapomnutí, nová společnost rozdrobená do malých osad jim přestávala rozumět. Antické texty čekaly na své znovuzrození většinou v arabských překladech. Benediktini začali stavět kláštery, kostely, špitály, sirotčince.

K tomu využívali potomků starých řemeslníků. Takřka až do přelomu tisíciletí se kláštery staly jedinými místy, kde se udržovaly znalosti geometrie a stavitelství.

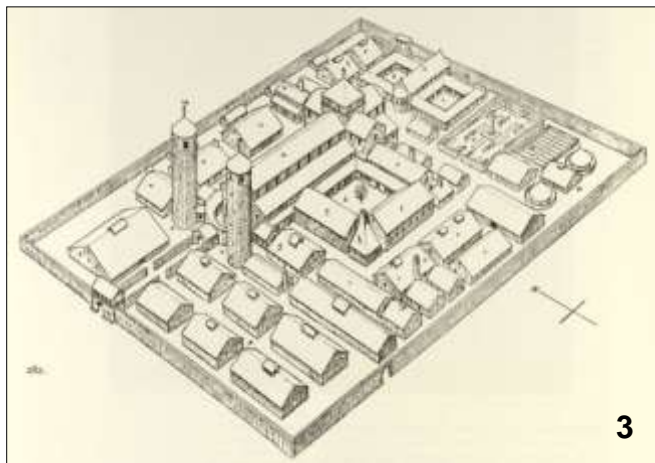
Přes zdánlivou dokonalost rýsování a zobrazování v době univerzálního stylu středověku – gotiky nejsou výkresy vrcholného středověku technickými výkresy zcela v dnešním smyslu slova. Díky absenci měřítka nebylo možno rozměry přenášet přímo do reálného díla, šlo spíše o záznam postupu, jak tvary přenášet do kamene při zachování určitého modulu, tedy základní míry. Mnohem starší výkres půdorysu kláštera z knihovny St. Gallen však v určitém měřítku ještě je, uvádí se hodnota asi 1:192.

Pět sešitých kusů pergamenu ze stgallenské knihovny bylo pro UNESCO jedním z důvodů, aby knihovna s více než 2000 pozdně antickými a středověkými rukopisy

byla v roce 1983 zapsána do světového dědictví (World Heritage). Co pergamen o rozměrech 122x77,5 cm obsahuje? Na líci (obr. 1) je nakresleno kolem 40 struktur jako budovy, zahrady, cesty, hradby, sady aj. Budovy jsou jasně určeny více než třemi sty nápisy. První stavbou mezi nimi je kostel (dvakrát překreslovaný, je výrazný v levé polovině Plánu), kromě něho je na plánu skriptorium (součást knihovny, místnost pro opisování knih a studium), ubytování pro mnišské návštěvníky, dormitář (ložnice), refektář (jídlna), prevét (toalety), prádelna, kuchyně, pekárna a pivovar, opatova rezidence a špitál. Dále plán zahrnuje hospodářské budovy.

Kdy a jak Plán vznikl: především je nutno poznamenat, že se nejedná o přesný plán místního kláštera, jak je běžně prezentováno – „nesedí“ do terénu v St. Gallen. Ale popořádku. Plán obsahuje dedikaci Gozbertovi, opatu v St. Gallen v letech 816-837. Gozbert,

3

objednavatel plánu, byl zodpovědný za stavbu velkého karolinského kostela ve 30. letech. Plán vznikl v klášteře Reichenau (na Bodamském jezeře) někdy v období 819-826. Proč byl plán zpracován právě takto, je záhadou. Vědci se přiklánějí k názoru, že se jedná všeobecný souhrn představ karolinských stavitelských autorit – ideální klášter, který mohl být vybudován kdekoli. Odborníci jej nazývají „2D meditací nad ideálem raně středověké klášterní komunity“. Plán vznikl postupně,

dokladem jsou různé barvy inkoustu. Práce probíhaly asi následovně (obr. 2). První z pěti archů pergamentu byl přišpendlen na podkladovou desku a kresba byla předkreslena rytím. Červenou linkou (už železo-duběnkový inkoust?) byl nakreslen první návrh půdorysu kostela. Z dolního okraje byl odříznut proužek a byly doplněny další půdorysy (dormitář, rajský dvůr, toalety, koupelna, refektář, kuchyně, sklepy). Připravený druhý arch byl přišit na spodní okraj prvního, další listy vpravo a nahore. Původní kostel byl nahrazen větším (což se opakovalo ještě jednou) atd. Na obr. 3 je jedna z rekonstrukcí, jak mohl klášter postavený podle Plánu vypadat; tato pochází z r. 1937 a autorem je můj jmenovec Karl Gruber.

Rub plánu posloužil v 11. století pro opis Života sv. Martina podle Sulpicia Severa. Poslední část textu je na plánu vlevo dole, malá část výkresu z 9. století byla za tímto účelem smazána.

Pro tento článek jsem čerpal především ze stránek projektu, který je prezentován na stránkách www.stgallplan.org (kam také odkazují zájemce o podrobnější poznání detailů Plánu). Je dílem historiků z kalifornské a virginské univerzity. Projekt na svých stránkách představuje Plán, jeho původ, součásti a texty a výzkum Plánu v kontextu hmotné kultury 9. století. Vedle digitalizovaného Plánu stránky obsahují grafické znázornění tvorby Plánu, detailní informace o jeho součástech, přepis a překlad nápisy. Dále databázi objektů karolinského monasticismu napříč Evropou, terminologii karolinské hmotné kultury, obsáhlou bibliografii, elektronickou knihovnu (Codices Electronici Sangallenses) a fórum badatelů. Projekt přispívá k lepšímu porozumění tomuto významnému artefaktu a celé kultuře karolinské doby.

Použito:

St. Gall Monastery Plan. [online]. [cit. 2009-02-20]. Dostupné na [www: http://www.stgallplan.org](http://www.stgallplan.org).

Josef Gruber

Publikováno ve Zpravodaji SPŠ strojnické, Plzeň v únoru 2009.